

ROBERT BOHN & JÜRGEN ELVERT (Hrsg.): *Kriegsende im Norden. Vom heißen zum kalten Krieg. Historische Mitteilungen, Beiheft 14.* Franz Steiner Verlag Stuttgart, 1995. 384 s., 128 DM.

De nordiske landes, Tysklands og Storbritanniens vidtrækkende og vidt forskellige politisk-økonomiske, sociale og sikkerhedspolitiske omstillingsproblemer i overgangen mellem varm og kold krig fra 1944-45 og frem til starten af 1950'erne er det gennemgående tema for dette samleværk med bidrag af 23 nordiske, tyske og britiske historikere, alle skrevet til et internationalt historikermøde i Sankelmark i oktober 1994.

De behandlede emner grupperer sig i otte problemfelter: den militære situation i Nordeuropa (Norge og Finland) i den sidste krigsvinter 1944-45, flygtningeproblemerne i Nordtyskland og Sverige, retsopgøret i Danmark og Norge, de nordiske landes sikkerhedspolitiske orientering efter Tysklands nederlag og i lyset af den sovjetiske ekspansion i Østeuropa, den norske og den danske modstandsbevægelses politiske indflydelse i de umiddelbare efterkrigsår, de økonomiske genopbygningsproblemer i de fire nordiske lande, de nordiske landes efterkrigs-relationer med de tre store nabolande i henholdsvis øst, vest og syd, samt nordiske efterkrigsholdninger til den (vest)europæiske integrations- og føderalismetanke.

Bidragene, hvoraf 19 er trykt på tysk og de sidste fire på engelsk, betræder således et spredt, men forholdsvis velkendt forskningsterritorium. Alligevel vil der givetvis for de fleste være ganske meget nyt at hente i bidragene, som så vidt det kan ses alle inddrager den nyeste historiske forskning på deres felt.

Det er selvsagt ugørligt her at fremdrage, endsige diskutere, hvert enkelt bidrags teser og konklusioner. Fremhæves kan Arnim Langs påpegning af, hvorledes den tyske krigsmagts brændtjords-taktik under tilbagetrækningen fra Nordnorge og Nordfinland fremkaldte en så stor forbitrelse hos den lokale befolkning, at den har belastet nordmændenes og finners forhold til Tyskland helt frem til i dag. I Patrick Salmons bidrag understreges den krigssvækkede britiske stormagts interesse i de første efterkrigsår i at knytte en geostrategisk indflydelseszone i det mindste i Nordeuropa til sig; et af instrumenterne hertil var en hård britisk handelspolitisk kurs over for Danmark og Norge, som på deres side var økonomisk stærkt afhængige af Storbritannien. På dette grundlag udvikledes de tætte politiske forbindelser tværs over Nordsøen i disse år.

Interessant er også Jürgen Elverts påvisning i bogens afsluttende og længste bidrag af, at det overvejende flertal af de skandinaviske parlamentarikere i de første efterkrigsår, trods de friske krigserfaringer, forholdt sig indifferent eller afvisende over for tanken om en demokratisk europæisk føderation; i denne forbindelse gennemgår Elvert også efterkrigsplanerne om en nordisk politisk union og overvejelserne om et skandinavisk økonomisk og forsvarsmæssigt samarbejde. Konklusionen er her, at koldkrigens storpolitiske spændinger og svært forenelige bl.a. økonomiske interesser mellem de nordiske lande blokerede for de fleste af disse planer i de umiddelbare efterkrigsår; først med den relative stabilisering af de globale politiske magtforhold i 1950'erne rykkede de nordiske lande atter tættere på hinanden, men da var allerede det vesteuropæiske samarbejde i hjertet af Europa ved at blive et kraftfelt, som de nord-europæiske lande måtte forholde sig til.

Bogen er som helhed velredigeret og rækker, som det fremgår, emnemæssigt

breddt. Netop derfor kan det undre lidt, at det nordeuropæiske områdes forhold til efterkrigsverdenens geografisk fjerne, men i enhver henseende mest indflydelsesrige stormagt, USA, ikke er genstand for selvstændige analyser; Marshallplanens og Atlantpagtens rolle berøres rigtignok, men slet ikke systematisk. Og i delvis forlængelse heraf: omtale af efterkrigstidens kulturelle og ideologiske nyorienteringer er så godt som fraværende. Endelig kunne man vel her midt i 1990'erne have forventet i hvert fald et enkelt russisk (eller baltisk) bidrag til en bog af denne karakter.

Poul Villaume

NILS VOLLERTSEN: Det danske mindretal. En række studier om det danske i en tysk stat. Odense Universitetsforlag 1994, 166 s., ill.

NILS VOLLERTSEN: Sydslesvig. En landsdel i nationalt opbrud 1945-1948. Odense Universitetsforlag 1994, 298 s., ill.

De to bind udarbejdet på baggrund af Nils Vollertsens historiespeciale og licentiatafhandling ved Odense Universitet udgør de første dele af en »samlet sydslesvigsk mindretalshistorie« 1945-1990. Fremstillingerne bygger på mindretalsorganisationers arkiver og en lang række erindringer. En stor del af de sidstnævnte har Nils Vollertsen selv fremskaffet gennem interviews med folk fra mindretallet (192 ialt). Det er mindretallets historie set ud fra »det danske mindretals kollektive bevidsthed« (forord til Sydslesvig). Det klare danske udgangspunkt giver sig konkret udtryk i, at alle de sydslesvigske byer har danske navne, og i at fremstillingen er mere kritisk overfor tyske motiver end overfor mindretallets. Der savnes indledende overvejelser om denne tilgang til mindretallets historie, herunder også om problemerne med at anvende de mange interviews som historiske kilder. Forf. skriver (Det danske mindretal s. 111): »Det er aktørerne der taler. De er stemmer i tiden, og det er deres syn, som jeg skitserer. Det giver dem en stor dokumentarisk værdi for deres tid«, men det udelukker ikke en kritisk anvendelse.

»Det danske mindretal« består af seks mindre studier, der tilsammen skal give »den politiske og sociale ramme« for forf. efterfølgende arbejde. Først forsøges via en skildring af henholdsvis den danske, tyske og britiske sydslesvigspolitik at opstille den internationale politiske ramme for udviklingen i Sydslesvig. Fremstillingen er dog meget kortfattet og mangler sammenhængende analyser af motiver og mål. Det andet delstudie beskæftiger sig med forholdet mellem dansk og tysk i Sydslesvig og præsenterer en række af de gnidningspunkter, som i dagligdagen adskilte det danske fra det tyske i Sydslesvig: Hærværk mod de danske skoler, udelukkelse af tyske lokalsamfund, skolevalget og anklagen om at være flæskedanskere. Hertil kom, hvad der beskrives som mindretallets latente mistro til det tyske samfund og demokrati. Begivenhederne er set fra en dansk vinkel, og der tales om de »tyske overgreb imod den danske bevægelse frem til 1954« (s. 39). Årsagen til skiftet forklares med den tyske regerings ønske om at bedre forholdet til Danmark, og resultatet blev bedre arbejdsforhold for mindretallets organisationer Sydslesvigs Forening (SSF) og Südschleswiger Wählerver-